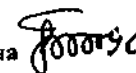

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Яцик Ірина Станіславівна

УДК 1 (091) : 141.32

**ГРАНИЧНА СИТУАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЇ ВЧИНКУ :
ПОВНОТА ЕКЗИСТЕНЦІЇ У ФІЛОСОФІЇ НІКОЛО АББАНЬЯНО
ТА „ЛЮДИНА НА МЕЖІ” КАРЛА ЯСПЕРСА**

09.00.05 – історія філософії

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук**

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор
Герасимчук Андрій Андрійович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
професор кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Шевцов Сергій Вікторович,
Дніпропетровський національний університет
імені О.Гончара,
професор кафедри філософії;

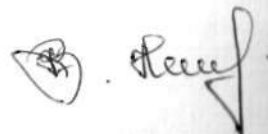
кандидат філософських наук,
Беслюбняк Ольга Олександрівна,
Національний педагогічний університет
імені М.Драгоманова,
старший викладач кафедри управління та
євроінтеграції інституту соціології та психології.

Захист відбудеться “23” листопада 2009 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.27 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 64, ауд. 330.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці імені М.О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, Київ, вул. Володимирська, 58, зал. № 12.

Автореферат розісланий “22” жовтня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

 Н. В. Караульня

Смислова артикуляція вчинку передбачає собою наявність екзистенції як основи відповідального людського діяння. Саме тому гранична ситуація екзистенції вчинку являє собою концепт, який, з одного боку, охоплює всі вищезазначені аспекти, а з іншого – потребує прояснення.

В мозаїчності філософського дискурсу представників екзистенційного мислення саме К. Ясперс та Н. Аббаньяно пропонують оригінальний досвід в процесі пошуку ціннісних орієнтирів, актуалізації екзистенціалів, розкритті сутності явища „людина на межі”, зосереджуючись на понятті можливості. Тому є доцільним використати елементи їх концепцій для історико-філософської реконструкції феномена „граничної ситуації екзистенції вчинку”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проводилось в межах комплексної наукової програми кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка: „Випробування людського буття в екстремальних ситуаціях: філософський вимір”, НДР № 0106V005411.

Мета дисертаційної роботи є історико-філософська реконструкція граничної ситуації екзистенції вчинку у філософській спадщині Ніколо Аббаньяно та Карла Ясперса.

Вищезазначена мета зумовлює розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- представити абрис ключових віх трансформації екзистенціальної категорії „ситуація” в екзистенціально-філософському дискурсі;
- розкрити екзистенціальні аспекти феномену „людина на межі” в концепції К. Ясперса;
- показати основні напрями пошуку інваріантної сутності людини в позитивному екзистенціалізмі Н. Аббаньяно;
- шляхом компаративного аналізу розкрити екстремальний характер граничної ситуації у Н. Аббаньяно та К. Ясперса;
- дослідити аксіологічні виміри екзистенції вчинку;
- розкрити комплементарний характер вчинку та екзистенції в контексті потенціалу та повноти.

Об'єктом дисертаційного дослідження є параметри граничної ситуації екзистенції вчинку в контексті історії західноєвропейської філософії ХХ століття.

Предметом дослідження є топологічні та змістові аспекти граничної ситуації екзистенції вчинку в Н. Аббаньяно та К. Ясперса.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці вітчизняних представників філософської гуманістики: І. Бичка, О. Бєслюбняк, В. Ільїна, С. Кримського, В. Ляха, В. Малахова, В. Муляра,

К. Райди, П. Сауха, В. Табачковського, О. Туренко, В. Шинкарука, С. Шевцова, В. Ярошовця та зарубіжних філософів та істориків філософії: С. Вєліковського, Б. Григоряна, К. Долгова, А. Ісаєва, М. Кіссєля, Т. Тузової, О. Ставцевої, І. Шишкова, Ю. Шитицовой. Автор у своєму дисертаційному дослідженні спиралась на праці „класиків” екзистенціалізму Н. Аббаньяно, К. Ясперса, С. К'єркегора, А. Камю, Г. Марсєля, Ж.-П. Сартра та ін.

Джерелознавчу базу дослідження складають твори К. Ясперса, зокрема, „Філософія”, „Духовна ситуація часу”, „Філософська віра”, „Розум і екзистенція” та роботи Н. Аббаньяно – „Вступ до екзистенціалізму”, „Структура екзистенції”, „Екзистенція як свобода”, „Мудрість життя”, „Мудрість філософії та проблеми нашого життя”, а також словники, довідники, енциклопедії, критичні статті про екзистенціалізм та його представників.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на фундаментальних ідеях теоретиків світової та української історико-філософської науки, працях сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема тих, в яких аналізуються проблеми історико-філософських досліджень, які пов'язані із аналізом екзистенційних творів (І. Бичко, П. Гайденко, А. Герасимчук, Л. Губерський, А. Конверський, В. Табачковський, П. Саух, О. Хома, В. Ярошовець).

Серед основних методів, які дозволили реалізувати сформульовану в дисертації мету, виділяємо такі: системний (як базис для цілісного дослідження граничної ситуації екзистенції вчинку), дескриптивно-аналітичний (вивчення джерельної бази для формування теоретико-методологічних засад розуміння феномену граничної ситуації екзистенції вчинку), історичний (розуміння граничної ситуації екзистенції вчинку як історичного явища, її становлення в історичному просторі та часі), діалектичний (для виявлення внутрішніх суперечностей та демонстрації діалектичної єдності екзистенції вчинку), екзистенційний (розкриття екзистенціалів людського буття та необхідність врахування позиції дослідника при отриманні наукових результатів роботи), компаративний (виявлення спільних та відмінних рис у поглядах мислителів через порівняння деструктивних та конструктивних компонентів екзистенційного типу мислення філософів), герменевтичний (інтерпретація текстів представників екзистенційного типу мислення для історико-філософської реконструкції граничної ситуації екзистенції вчинку).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертаційній роботі здійснена історико-філософська реконструкція феноменів граничної ситуації екзистенції вчинку на основі досліджень праць Н. Аббаньяно та К. Ясперса.

У процесі дослідження отримані такі наукові результати:

- показано, що трансформація поняття „ситуація” в сучасному філософському дискурсі здійснюється в культурно-онтологічному просторі переходу від класичного мислення до неklasичного: на зміну гносеологічного та етичного розуміння приходить екзистенціальне і аксіологічне; виявлені підходи (персоналістичний, антропосоціальний, етико-комунікативний, синергетико-футурологічний та ін.) дозволяють окреслити ключові топологічні ознаки ситуації: тотальність, межовість, визначеність, нелінійність, стохастичність, проблемність, абсурдність, відповідальність, вибір, свобода та ін.;

- обґрунтовано, що сукупність змістових аспектів феномена „людина на межі” у Карла Ясперса: тривога, вина, страждання, випадковість, трансцендентування, страх конституують собою процесуальний та собуттєвий характер екзистенції вчинку в граничних ситуаціях буття;

- висвітлено, що інваріантна сутність людини в своїй проблематичності та кінцевості в позитивному екзистенціалізмі Н. Аббаньяно розкривається на перетині трьох концептів: а) екзистенції як можливості вільного здійснення свідомого вибору; б) трансцендентування як виходу за межі наявного існування; в) структури як руху від невизначеності до цілісності;

- компаративний аналіз поглядів К. Ясперса та Н. Аббаньяно показав, що екстремальність як „перебування на межі” в бінарності буття/небуття, виживання/зростання, загрози/рішучості виступає серцевиною граничної ситуації екзистенції вчинку та конститує собою феномен трансординарної екзистенціальної транзитності як перебування людини в потоці граничних переходів;

- досліджено, що аксіологічний вимір граничної ситуації екзистенції вчинку в сукупності морального, мотиваційного, діяльнісного компонентів полягає в подоланні розщепленості світу на суб'єкт та об'єкт, „Я” і „Не-Я” та отриманні повноти екзистенції, внаслідок чого людина виступає не частиною Всесвіту, а способом його існування;

- доведено, що граничний характер ситуації розкриває комплементарність екзистенції та вчинку: екзистенція виступає потенціалом людського вчинку (К. Ясперс), а вчинок, у свою чергу, завдяки феномену трансцендентування, – повнотою здійснення екзистенції (Н. Аббаньяно).

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що положення і висновки дисертації та історико-філософська реконструкція сприяють концептуальному осмисленню проблематики граничної ситуації екзистенції вчинку у філософській спадщині Н. Аббаньяно та К. Ясперса не лише як

історико-філософського, але і як антропологічного, соціального, культурологічного феноменів.

Практичне значення дослідження. Матеріали дисертаційного дослідження сприяють більш глибокому розумінню історико-філософського процесу, сутності людини, способу формування цінностей і можуть бути використані у процесі викладання філософських, історичних, психологічних дисциплін, при розробці нормативних лекційних та спеціальних курсів з історії філософії, філософії, філософської антропології, культурології; при написанні навчальних посібників з філософії та історії філософії.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою. Висновки і положення наукової новизни одержані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження обговорювались на засіданнях кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка, а також оприлюднені у формі доповідей на наукових конференціях: „Діалектика духовних процесів-6” (м. Дрогобич, 2007р.), „Психологічна безпека та адаптація особистості” (м. Дніпропетровськ, 2007р.), історико-філософських читаннях: „Колізії синтезу філософії і релігії в історії вітчизняної філософії (до 180-річчя Памфіла Юркевича та 130-річчя Семена Франка)” (м. Полтава, 2007р.), Тавричні читання „Анахарсис” (м. Сімферополь, 2007р., 2008р.), „Феномен Лесі Українки в історіософському, культурологічному, мистецтвознавчому й філософському аспектах” (Київ-Житомир, 2008р.), „Суспільно-політичні виміри релігійних процесів в Україні” (м. Чернівці, 2008р.), „Практична психологія у міждисциплінарному аспекті: проблеми та перспективи” (м. Дніпропетровськ, 2008р.).

Також дисертація пройшла апробацію в П'ятій Міжнародній Літній школі „Гуманізм, біоетика и людська поведінка. Натуралістичний та нейропсихологічний підхід” (м. Москва, 2008р.), що підтверджується Сертифікатом філософського факультету МДУ.

Публікації. Впровадження основних положень та результатів дисертаційного дослідження здійснено у формі наукових публікацій – восьми статтях, з яких три вміщені у фахових виданнях, затверджених ВАК України, та трьох тезах, опублікованих у матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертаційної роботи обумовлена логікою наукового дослідження, його метою та завданнями. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 180 сторінок, з них 156 – основного тексту. Список літератури містить 225 найменувань (з них 16 іноземними мовами) і вміщений на 24 сторінках.